

شناسایی مولفه های برنامه درسی مبتنی بر مهارت در آموزش عالی و ارائه یک مدل:

مطالعه ای فراترکیب

The components of the Curriculum based on Skills in Higher Education and Presenting a Model: A Meta-synthesis

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۱۷، تاریخ ارزیابی: ۱۴۰۰/۸/۸، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۱۱

 [20.1001.1.25382241.1400.12.24.6.8](https://doi.org/10.25382/241.1400.12.24.6.8)

K. Malekpour Lapari, T. Montazeri,
Dr.M. Moslemi

کامران مالکپور لپری^۱، طیبه منتظری^۲، دکتر معصومه
مسلمی مهنی^۳

Abstract: The aim of this study was to explain the components of the curriculum based on skills in higher education, with a qualitative approach, using a systematic review of previous studies and the seven-step meta-combination method of Sandlowski and Barso (2007). For this purpose, first with the aim of determining the direction of the study, research questions were determined and then in order to collect information to answer research questions, by reviewing valid scientific studies in the field of skills and job creation curricula, 87 related articles were identified. Overall 22 scientific articles were selected as the research corpus based on quality evaluation criteria, and they were analyzed during three coding steps. The two methods of quality assurance of kappa and cohen and sufficiency in theoretical foundations have been used to evaluate the reliability and validity of the research findings. Based on the research results, 390 open codes, 26 core codes and 5 selected codes including individual requirements, educational requirements, environmental requirements, university requirements and educational and research requirements were identified. The findings of this study could be applied in higher education policies to improve skills training curricula in higher education.

Keywords: core skills, skill-based curriculum, higher education

چکیده: آموزش های مهارتی یکی از ابعاد مهم توسعه پایدار به ویژه در توانمندسازی سرمایه انسانی است. از این رو هدف پژوهش حاضر تبیین مولفه های برنامه درسی مبتنی بر مهارت در آموزش عالی می باشد، این پژوهش با رویکرد کیفی و با استفاده از روش فراترکیب هفت مرحله ای سندلوسکی و بارسو (۲۰۰۷) انجام شده است. بدین منظور ابتدا با هدف تعیین جهت گیری مطالعه، سوالات پژوهش تعیین و سپس به منظور گردآوری اطلاعات برای پاسخ به سوالات پژوهش، با بررسی منابع نوشتاری معتبر و مرتبط با برنامه های درسی مهارتی و مهارت ورزی، تعداد ۸۷ منبع مرتبط شناسایی شد و از این تعداد، ۲۲ منبع نوشتاری مرتبط، بر اساس معیارهای ارزیابی کیفیت، به عنوان نمونه پژوهش انتخاب و طی سه مرحله کدگذاری مورد تحلیل قرار گرفت. بر اساس نتایج تحقیق ۳۹۰ شاخص یا معرف در قالب کدهای باز، ۲۶ مولفه در قالب کدهای محوری و ۵ بعد در قالب کدهای انتخابی از جمله الزامات فردی، الزامات مهارتی، الزامات محیطی، الزامات دانشگاهی و الزامات آموزشی و پژوهشی شناسایی شدند. از یافته های این پژوهش، می توان در سیاست گذاری های آموزش عالی در راستای بهبود برنامه های درسی مهارت ورزی در آموزش عالی استفاده کرد.

کلمات کلیدی: مهارت محوری، برنامه های درسی مهارت محور، آموزش عالی.

^۱ دانشجوی دکتری، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. Malekpour.k92@gmail.com

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد، تهران، ایران. Montazeri202050@gmail.com

^۳ استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور. Ma.moslemi86@gmail.com

مقدمه

در گذر از اقتصاد صنعتی و ساختارمند فوردیسم^۱ به اقتصاد نرم‌افزارانه و دانشی پسا فوردیسم^۲ جوامع با چالش‌های جدی مواجه می‌شوند؛ در چنین شرایطی نظام آموزشی جوامع می‌تواند در همسان‌سازی، هماهنگی و میانه‌گزینی دوباره جوامع با وضعیت جدید نقش مهمی را ایفا نماید. در این رهگذر یکی از مقولات مهم، وظیفه بسیار اساسی و حساس نظام‌های آموزش عالی در فراهم کردن شرایطی است که در آن نیروهای دانش‌آموخته بتوانند از مهارت‌ها، توانایی‌ها و قابلیت‌های کلیدی و متناسب با نیازها و شرایط دنیای صنعت و مشاغل برخوردار شوند (صالحی عمران، ۱۳۸۳؛ ۵۵). بدین ترتیب نقش شگفت‌انگیز آموزش عالی در زندگی انسان و شکوفایی استعدادها و ارزش‌های والای انسانی بر هیچکس پوشیده نیست. آموزش عالی نه تنها می‌تواند در رشد اخلاقی، رفتاری و حتی جسمانی افراد مؤثر باشد، بلکه وسیله‌ای در جهت رفع نیازهای حقیقی و مصالح اجتماعی به شمار می‌آید، یعنی نقش آموزش عالی نه تنها در عینیت بخشیدن به زندگی مادی و معنوی فرد متوقف و محدود نمی‌شود بلکه تمام شؤن اجتماعی او را در بر می‌گیرد و عامل رشد و تحول اساسی جامعه می‌گردد. رشد اقتصادی در هر جامعه تا حدودی بستگی به میزان تحول در رفتار فردی دارد، چرا که انسان مهمترین عامل در فرآیند تولید است، زیرا که از یک طرف قدرت مدیریت و تخصیص منابع را در اختیار دارد و از طرف دیگر با نیروی کار خود تصمیم‌های اتخاذ شده را جامه‌ی عمل می‌پوشاند. بدین ترتیب تحولات فردی و اجتماعی برای نیل به رشد اقتصادی، حیاتی می‌باشد (هواسی و همکاران، ۱۳۹۶). از سویی دیگر، نرخ سریع تغییرات و پاسخگویی به نیازهای بازار کار محلی و جهانی، به یک سری مهارت‌هایی نیاز است که مهارت‌های عمومی یا پایه نامیده می‌شوند، که این مهارت‌ها نه تنها برای موفقیت فرد در زندگی کاری و شغلی در آینده، بلکه برای موفقیت در زندگی روزمره وی امری ضروری می‌باشند (صالحی عمران، ۱۳۸۶؛ ۳۴). یکی از فاکتورهای مهمی که می‌تواند این هدف مهم را تحقق بخشد آموزش تخصصی و اشتغالزای دانشگاه‌ها و برنامه‌های درسی مبتنی بر مهارت آنها می‌باشد. برنامه‌های درسی مهارت‌محور به عنوان بدیهی‌ترین رهیافت در نظام‌های آموزش عالی نقشی اساسی در ایجاد مهارت‌های عمومی اشتغال‌زا در دانشجویان می‌توانند داشته باشند.

آموزش دانش تخصصی و اشتغال معمولاً به نظام آموزش عالی و دوره‌های آموزشی تخصصی مربوط می‌شود (پیپروپولوس و دیموو، ۲۰۱۵؛ ۹۷۰). اول از همه، دوره‌ی آموزش عالی

1. Fordism

2. Post Fordism

3. Piperopoulos & Dimov

شناسایی مولفه های برنامه درسی مبتنی بر مهارت...

با هدف فراهم آوردن پایه‌های دانش تخصصی به دانشجویان و تحریک تفکر کارآفرینی آنها است. در نتیجه، هم شناخت کلی آنها در این زمینه انجام می‌شود و هم خصوصیات شخصی آنها باید توسعه یابد که، امکان کاربرد تئوری در را عمل تضمین کنند (گیب و همکاران، ۲۰۱۲؛ ۳۴). از آنجاییکه آماده‌سازی دانشجویان برای بازار کار یکی از مسئولیت‌های کلیدی نظام آموزش عالی کشورهاست (فورستر و بول^۱، ۲۰۱۸؛ ۱۷۶) بر همین مبنا، تربیت نیروی انسانی متخصص و کارآمد و استفاده بهینه از آنها باید در مرکز توجه برنامه‌ریزان درسی قرار بگیرد (خواجeh شکوهی و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۰۳) همچنین نظام آموزش عالی یکی از مهمترین ارکان جامعه است که باید متناسب با تحولات عصر پیچیده به اصلاحات اساسی در ساختار و محتوا بپردازد (لطفی و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۱) پایین بودن سطح مهارت‌ها، طرفداران آموزش‌های مهارت‌ورزی و آموزش‌های کلاسیک را به نوعی به تقابل کشانده است. سرعت تغییرات فناوری و انتظار بازار کار از نیروی ماهر و به تبع آن تشدید ضرورت آموزش‌های مهارت‌محور در قالب آموزش‌های حین کار هم، به شدت این تقابل دامن زده است، به گونه‌ای که در بسیاری از کشورهای در حال توسعه انتخاب بین آموزش‌های عمومی و حرفه‌ای یک تصمیم دشوار قلمداد می‌شود (یونسکو، ۲۰۱۰، به نقل از سلیمی، ۱۳۹۳: ۷). امروزه تعداد زیادی از فارغ التحصیلان جوان دانشگاه‌ها بدون مهارت، نگرش و درک لازم برای ورود موفقیت آمیز به دنیای کار دانشگاه را ترک می‌کنند. بیکاری در میان فارغ التحصیلان دانشگاه‌ها بالاترین نرخ در کشور را دارد. غالباً مشاغل به راحتی در دسترس هستند، اما فارغ التحصیلان، آنچه برای دستیابی و حفظ شغل لازم است، را دارا نیستند. بنابراین منطقی به نظر می‌رسد انتظار داشته باشیم دانشگاه‌ها به دانشجویان آنچه برای موفقیت در دنیای کار نیاز دارند بیاموزند. مهارت‌های اشتغال به عنوان مهارت‌های مورد نیاز نه تنها برای به دست آوردن شغل، بلکه همچنین پیشرفت در یک کشور به منظور دستیابی به توانایی‌های بالقوه خود و مشارکت موفقیت آمیز در جهت‌های استراتژیک کشور تعریف می‌شود (انتظاریان و طهماسبی، ۱۳۹۰؛ ۶۰).

در عصر امروزی، آموزش‌های تخصصی و مبتنی بر مهارت به طور فزاینده‌ای در حال تبدیل شدن به یک زمینه تحقیقاتی مهم هستند. به عنوان نمونه در پژوهشی توت و اروین^۲ (۱۹۹۸) الف) به نقش بازخورد و مهارت در گروه‌های مشاوره؛ ب) اجرای یک برنامه آموزشی مبتنی بر مهارت برای آموزش مشاوران گروه تازه کار نحوه ارائه دادن، دریافت و تسهیل بازخورد بین فردی؛ و ج) ارزیابی دانشجویان از برنامه‌های درسی مبتنی بر مهارت پرداختند. و بازخورد و آموزش‌های عملی را برای مربیان مشاور در مورد آموزش‌های مداخله‌ای توصیه کرده‌اند. سینگ

1 . Forster & Bol

2 . Toth & Erwin.

و سینگ^۱ (۲۰۰۸؛ ۱۵) در پژوهشی به شناسایی ادراک کارفرمایان در مورد مهارت‌های اشتغال زایی مورد نیاز در بازار کار و درک فارغ التحصیلان از مهارت‌های اشتغال‌زایی پرداختند، نتایج این مطالعه نشان داد که کارفرمایان ترجیح می‌دهند فارغ التحصیلان دانشگاه‌های دولتی را استخدام کنند. علاوه بر این، فارغ التحصیلان و کارفرمایان نسبت به رتبه‌بندی مهارت‌های استخدام نظر یکسانی داشتند، در واقع هم کارفرمایان و هم فارغ التحصیلان اهمیت مهارت‌های اشتغال را یکسان می‌دانند. با این وجود، بین دیدگاه کارفرمایان و فارغ التحصیلان برای هر هفت عامل اشتغال (ترجیح استخدامی، مهارت‌های استخدام ذاتی، قومیت‌های مختلف، گروه‌های سنی، درک جنسیتی، رتبه‌بندی مهارت‌های اشتغال‌زایی، موقعیت‌های شغلی مختلف) تفاوت وجود داشت، یعنی کارفرمایان فارغ التحصیلان را از نظر میانگین کسب مهارت در عوامل اشتغال در رتبه بسیار پایین‌تر ارزیابی می‌کردند. نتایج این مطالعه همچنین حاکی از آن است که کارفرمایان جوان تمایل بیشتری به مهارت‌های اشتغال فارغ التحصیلان دارند. اوفوها^۲ (۲۰۱۱؛ ۷۵) در پژوهش خود به بررسی نحوه اجرای برنامه درسی مبتنی بر مهارت برای توانمندسازی جوانان پرداخته است. نتایج نشان داد که دانشجویان نمونه مهارت‌های کارآفرینی برای اشتغال در ۶ زمینه از ۳۶ حوزه شغلی را آموخته‌اند. ولی، توانایی کارآفرینی آنها در حد نسبتاً پایین ارزیابی شد، زیرا تولید قابل توجهی از کالاها و خدمات قابل فروش که نشان‌دهنده‌ی دانش عملی آنها باشد، یافت نشد. این مطالعه، ادغام آموزش کارآفرینی را در فرایند آموزش-یادگیری توصیه می‌کند، زیرا این امر دانشجویان را قادر می‌سازد تا در شناسایی فرصت‌های کارآفرینی انگیزه داشته باشند. دویچر و وینتر^۳ (۲۰۱۸؛ ۲۱) در پژوهش خود دریافتند، در طول آموزش‌های حرفه‌ای، عملکرد کارآموزان در آزمون دانش و توانایی حرفه‌ای، به طور معناداری بهبود می‌یابد و این کمک می‌کند کارآموزان صلاحیت کار در یک حوزه مشخص را کسب کنند. روات و همکاران^۴ (۲۰۲۰، ۱۴) در پژوهش خود یک برنامه درسی سه ساله برای مهارت‌های تدریس با اهداف؛ (۱) ارائه یک برنامه درسی آموزشی مبتنی بر مهارت تجربی برای معلمان که بتوانند مهارت‌های آموزش را بدست آورند، تمرین و اجرا کنند ۲- آموزش، ترویج و تمرین مهارت‌های فاصله دار و واکنش عمدی ۳- مختصر و مفید کردن مهارت‌های تدریس معلمان؛ ارائه داده اند. و نتایج تحقیق آنها نشان داد که برنامه درسی مهارت محور پس از سال اول به صورت پایدار در معلمان درآمد و آنها توانستند آموزش مهارت‌های مورد نیاز را در خود مثبت ارزیابی کنند و پس از سه سال ارائه برنامه درسی مهارت محور آنها توانستند آن را به خوبی بپذیرند و به آن بهاء بدهند. محققان به

1 . Singh & Singh

2 . Ofoha

3 . Deutscher and Winther

4 . Rowat et all.

شناسایی مولفه های برنامه درسی مبتنی بر مهارت...

این نتیجه رسیدند که برای خلق یک مدل برنامه درسی مبتنی بر مهارت، تمرین مداوم و مبتنی بر مهارت بازخورد مهم به نظر می‌رسد. مادن^۱ (۲۰۲۰) به بررسی مفایسه ای درک و نگرش معلمان نوژی و نیوزلندی در مورد فرهنگ‌های یادگیری و برنامه‌های آموزشی مبتنی بر مهارت پرداخت و به این نتایج دست یافت که، اکثر مربیان معلم نوژی و نیوزلندی وقتی از آنها در مورد برنامه های درسی مبتنی بر مهارت سوال می‌شود موضع انتقادی نسبت به دیدگاه مهارت محور دارند. نگرانی در مورد فشار سیاسی به عنوان عامل تغییر در سیستم های آموزشی در هر دو کشور صریح بود. به نظر می‌رسد کشور نوژ نسبت به نیوزیلند از استقلال دانشگاهی بیشتری برخوردار است و در برنامه‌های آموزشی آنها اعتقادات سیاسی کمتری مطرح می‌شود. در این مقاله بررسی می‌کند که آیا حاکمیت از بالا به پایین نسبت به آموزش می‌تواند منجر به اختلاف بین برنامه درسی رسمی، برنامه درسی درک شده و برنامه درسی عملیاتی شود؟ بعلاوه، یافته‌ها نشان می‌دهد که چنین اختلافاتی در بین مربیان معلم نوژی وجود دارد. نتایج نشان می‌دهد که تناقضاتی از این دست می‌تواند بر انگیزه مربیان برای حرفه خود تأثیر بگذارد و می‌تواند تصور شود که اعتمادی که معلمان به صلاحیت‌های حرفه‌ای و آموزشی خود دارند تضعیف می‌شود. این مقاله به گسترش درک اینکه چگونه حاکمیت آموزش می‌تواند در زمان فشار سیاسی، نتایج قابل اندازه‌گیری آن بر معلمان تأثیر بگذارد، کمک می‌کند. ایزدی، صالحی‌عمران و منصوری‌بکی (۱۳۹۱؛ ۲۷) در پژوهشی به بررسی بررسی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان مرد دوره متوسطه شاخه علوم انسانی پرداختند و نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل مطالعه آنها، در بخش کمی، نشان داد که معلمان از صلاحیت‌های حرفه‌ای مبتنی بر رویکرد سازنده‌گرایی برخوردارند، هرچند، نتایج در بخش کیفی (مصاحبه و مشاهده) نشان داد که اساس عملکرد معلمان بر رویکرد سازنده‌گرایی قرار ندارد. صالحی‌عمران و چهارباشلو (۱۳۹۲؛ ۶۸) در پژوهشی به بررسی میزان توجه به مهارت های عمومی اشتغال زا در محتوای کتب درسی دوره آموزش راهنمایی ایران پرداختند و به این نتایج دست یافتند که بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مولفه‌های مهارت های پایه و کمترین ضریب اهمیت مربوط به دست آمده از فراوانی ها، بیشترین ضریب اهمیت در کلیه کتب مورد بررسی مربوط به مهارت کار با دیگران و کمترین ضریب اهمیت مربوط به مهارت تطبیق پذیری، میل به تغییر و وقت شناسی می‌باشد. شریفی و همکاران (۱۳۹۸؛ ۲۹) در مطالعه ای به تعیین مولفه های اشتغال پذیری دانش آموختگان دانشگاهی پرداخته اند. و طبق نتایج آنها سه مقوله اصلی دانش و مهارت آکادمیک، دانش و مهارت های مرتبط با محیط کار، و نگرش و ویژگی های فردی به عنوان مقولات اصلی اشتغال پذیری شناخته شده اند و مولفه های کار گروهی و کار تیمی را در راس مولفه های اشتغال پذیری معرفی کرده

---

^۱ . Madsen

بودند. صالحی عمران و عین‌خواه (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی مهارت آموزی و توسعه سرمایه انسانی و اشتغال پرداختند، آنها عوامل دستیابی به اشتغال و کارآفرینی را در سه بخش: خارج از نظام آموزشی (تولید ناخالص ملی و رشد اقتصادی)، بخش شناخت نظام تولید، بازار کار و اشتغال و ظرفیت های جدید، مطالعه آینده کار در ایران و بخش اصلاحات آموزشی (ایجاد پیوند میان بازار کار و آموزش)، ارائه داده‌اند. شاکری و همکاران (۱۳۹۸؛ ۵۸) در پژوهش خود به ارائه الگوی تناسب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای بازار کار از دیدگاه صاحبان صنایع شهر یزد پرداختند بر اساس یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت با استفاده از راهبردهای نیازسنجی، مشارکت ذینفعان، آموزش مربیان، همکاری‌های داخلی و خارجی، آینده‌پژوهی شغلی، آمایش سرزمینی و برنامه ریزی، آشنایی کارآموزان با بازار کار، و مشاوره و هدایت شغلی، می‌توان تناسب آموزش های فنی و حرفه‌ای با نیاز های بازار کار را محقق کرد.

از سویی، شکاف مهارتی ایجاد شده بین نیازهای مهارتی بازار کار و آموزش‌های ارائه شده توسط سیستم‌های آموزشی مسئله‌ای مورد توجه در نظام‌های آموزشی دنیا است و این عدم تعادل باعث به چالش کشیدن برنامه‌های درسی مهارت‌آموزی است (اوزر و سانا، ۲۰۲۰). و از سویی دیگر، امروزه دامنه بحران بیکاری در جامعه به قدری جدی است که باعث دغدغه فکری اکثر خانواده‌ها و مسئولین کشور شده است، در این میان خیل انبوه دانش‌آموختگان بیکار دانشگاهی بر دامنه این بحران افزوده است (فولادگر، ۱۳۹۰). عدم استفاده و برنامه‌ریزی مناسب برای این قشر آسیب‌پذیر، خسارت جبران ناپذیری برای کشور به دنبال خواهد داشت. بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاهی یکی از بزرگترین معضلات اقتصادی در کشور ما، به عنوان محور اصلی توسعه و پیشرفت اقتصادی جامعه است. کم توجهی نظام آموزش عالی به نیازهای جامعه یکی از دلایل بروز بحران و بیکاری فارغ‌التحصیلان است، در صورتی که نیاز اساسی یک فارغ‌التحصیل دانشگاهی برای رسیدن به شغل و پذیرش مسئولیت‌های تخصصی جامعه، مهارت است؛ یعنی فرد علاوه بر داشتن توانایی‌های ذهنی، فیزیکی و سطح تحصیلات و همچنین ویژگی‌های رفتاری چون شخصیت، نوع نگرش، انگیزش و ارزش‌های فردی باید مهارت‌های فنی، انسانی و ادراکی نیز در طول دوران تحصیل کسب کند. اما این گونه که مشخص است بین دوره‌ها و موارد آموزشی و درسی دانشگاه با آنچه بازار کار از بعد مهارت فنی و علمی می‌طلبد تناسب منطقی برقرار نشده است و از طرف دیگر قبل از فارغ‌التحصیلی دانشجویان معیارهای مناسبی برای ارزیابی آنها از حیث حداقل توانمندی علمی و عملی وجود ندارد. همچنین سیستم آموزشی نیز نتوانسته به خوبی روحیه علمی دانشجویان را برای پیدا کردن کار مفید خود و جامعه تقویت کند. بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها، یکی از مسائل مهم کشور در سال‌های اخیر بوده است. این پدیده در حالی رخ می‌دهد که به زعم برخی از دانشمندان عصر دانش است، و اگر دیروز کشورهای جهان به منابع مادی خویش وابسته بوده‌اند، امروزه بیشتر به منابع انسانی و سطوح دانش خویش

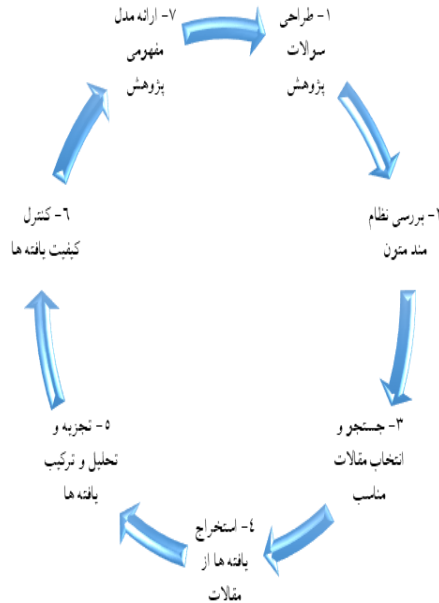
شناسایی مولفه های برنامه درسی مبتنی بر مهارت...

وابسته‌اند (انتظاریان و طهماسبی، ۱۳۹۰؛ ۶۰). در کشور ما، نیز عده کثیری از فارغ التحصیلان دانشگاه‌ها، قادر نیستند که از آموخته‌های دانشگاهی‌شان به نحو مطلوبی استفاده کرده و وارد بازار کار شوند، به همین دلایل ایجاد هماهنگی بین برنامه‌های درسی آموزش عالی به تناسب فارغ التحصیلان با نظام بازار کار جهت جلوگیری از اتلاف منابع ضرورت دارد. از این رو پژوهش حاضر به این مساله می پردازد که مولفه‌های مهم برنامه‌های درسی مهارتی در آموزش عالی کدامند؟ فارغ التحصیلان دانشگاهی باید چه مهارت‌هایی در حین تحصیل کسب کنند که بتوانند در جامعه و بازار کار کارآمد باشند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف جز تحقیقات توسعه‌ای (تحقیقاتی که بیشتر با رویکرد به آینده و پیشرفت علوم صورت می‌گیرد) و از نظر ماهیت داده‌ها و سبک تحلیل در گروه پژوهش-های کیفی از نوع فراترکیب قرار گرفته است. فراترکیب یکی از اقسام روش‌های فرا مطالعه است. بنچ و دی (۲۰۱۰) در ارتباط با روش فرا مطالعه چنین نتیجه‌گیری می‌کنند که فرا مطالعه شامل چهار قسمت اصلی؛ فرا نظریه (تحلیل نظریه‌های پژوهش‌های گذشته)، فرا روش (تحلیل روش-شناسی پژوهش‌های گذشته)، فرا ترکیب (تحلیل کیفی یافته‌های پژوهش‌های گذشته) و فرا تحلیل (تحلیل کمی یافته‌های پژوهش‌های گذشته) است. در این پژوهش از روش فراترکیب به منظور مرور نظامند روش‌ها و چارچوب‌های پیشین برنامه و درس‌های مهارت‌ورزی استفاده شده است. فرا ترکیب نوعی مطالعه کیفی می‌باشد که اطلاعات و یافته‌های استخراج شده از دیگر مطالعات با موضوع مرتبط را و مشابه را بررسی کرده و به تولید روش و الگو و علم جدید کمک می‌کند. این روش با فراهم کردن یک نگرش نظام‌مند برای پژوهشگران از طریق ترکیب پژوهش-های کیفی مختلف، به کشف موضوعات و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد و از این طرق دانش فعلی را گسترش داده و دید جامع و گسترده‌ای را نسبت به مسائل به وجود می‌آورد (زیمر، ۲۰۰۶؛ ۳۱۱). روش جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش مبتنی بر اطلاعات اسنادی و ابزار گردآوری داده‌ها نیز اسناد و مدارک گذشته است که شامل ۲۲ منبع نوشتاری معتبر می‌شود. در پژوهش حاضر جامعه آماری، ۸۷ منبع نوشتاری منتشر شده در پایگاه‌های اطلاعاتی علمی معتبر داخلی و خارجی بود که بر اساس کلیدواژه‌های مهارت‌ورزی، مهارت‌آموزی، برنامه درسی مهارت-ورزی، برنامه درسی مبتنی بر مهارت، برنامه درسی اشتغال‌زا به جستجو پرداخته شده است. و به منظور دستیابی به نمونه‌ای نظری که اشباع نظری را موجب شود، پیمایش شدند. برای جستجوی کلیدواژه‌ها محدودده زمانی ۱۳۸۰ الی ۱۳۹۹ برای منابع نوشتاری فارسی و سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰ برای منابع نوشتاری لاتین در نظر گرفته شد. در زمینه نمونه‌گیری، ۲۲ منبع نوشتاری مرتبط با استفاده از رویکرد هدفمند انتخاب شد. (معیار انتخاب مقالات برای تحلیل: ۱- در بازه زمانی تعریف شده چاپ باشند ۲- دامنه موضوعی آنها در ارتباط با برنامه‌های درسی

مهارت محور و الگوهای مهارت محوری آموزش های دانشگاهی باشند و ۳- در مجلات معتبر چاپ شده باشند و ۴- منابع نوشتاری اصیل باشند). مبنای روایی این پژوهش نظر متخصصان و خبرگان در این زمینه بوده است. برای سنجش پایایی در این پژوهش، از آزمون توافق کاپای کوهن استفاده شده است. پژوهش حاضر با روش فرا ترکیب هفت مرحله ای (مطابق شکل شماره ۱) سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) انجام شده است.

شکل ۱: مراحل انجام پژوهش

یافته ها

ارائه یافته های منسجم در تحلیل کیفی و به ویژه در پژوهش حاضر مستلزم، حفظ و ارائه روند تولید یافته ها مبتنی بر روش فراترکیب منتخب است. در این بخش، یافته های هر مرحله مطابق با مدل سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) در هفت مرحله زیر ارائه می گردد:

مرحله اول: تنظیم سوالات پژوهش

اولین گام در روش تحقیق فراترکیب، طرح سؤالاتی است که پژوهشگر در فرایند تحقیق خود به دنبال پاسخ به آنهاست. بنابراین سوالات پژوهش حاضر به صورت زیر مطرح می شود:

- ۱- شاخص ها مولفه های مدل مهارت ورزی برنامه های درسی دانشگاهی کدامند؟
- ۲- ابعاد مدل مهارت ورزی برنامه های درسی دانشگاهی کدامند؟
- ۳- الزامات مدل مهارت ورزی برنامه های درسی دانشگاهی کدامند؟

شناسایی مولفه های برنامه درسی مبتنی بر مهارت...

۴- مدل مناسب مهارت‌ورزی برنامه‌های درسی دانشگاهی به چه صورت است؟

۵- اعتبارسنجی مدل طراحی شده برای مهارت‌محور کردن برنامه‌های درسی دانشگاهی چگونه است؟

مرحله دوم: بررسی نظام‌مند متون

در این مرحله، از روش مطالعات کتابخانه‌ای برای گردآوری اسناد و مدارک گذشته جهت رسیدن به نتایج تحقیق استفاده شده است. بدین منظور ۱۵ پایگاه داده در این جستجو گنجانده شده است. در میان پایگاه‌های علمی معتبر لاتین سایت‌های ساینس‌دایرکت^۱، اریک^۲، ریسرچرگیت^۳، پرکوئست^۴، اشپرینگر^۵، امرالد^۶، تیلور^۷ و فرانسیس^۸ و در میان پایگاه‌های فارسی پورتال پژوهشگاه علوم انسانی، نورمگز، مگ‌ایران، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، سامانه نشریات کشور و نشریه مهارت‌آموزی با محوریت کلید واژگان مهارت‌ورزی، مهارت‌آموزی، برنامه درسی مهارت‌ورزی، برنامه درسی مبتنی بر مهارت، برنامه درسی اشتغال‌زا، کارآفرینی، دانشگاه کارآفرین با معیارهای خاصی که در این پژوهش مد نظر بود، جدول شماره (۱) مورد جستجو قرار گرفتند و در نهایت ۸۷ مقاله یافت شد.

جدول ۱: معیارهای پذیرش و عدم پذیرش مقالات

معیارها و شرایط	معیار پذیرش مقالات	معیار عدم پذیرش مقالات
زمان انجام تحقیق	۱۳۸۰ تا ۱۳۹۹	قبل از ۱۳۸۰
روش پژوهش	کیفی و آمیخته	غیر از کیفی و آمیخته
جامعه مورد بررسی	مهارت‌ورزی و مهارت‌محوری	غیر از مهارت‌ورزی و مهارت‌محوری
نوع مطالعه	مقالات چاپ شده در نشریات معتبر داخلی و خارجی	مطالب غیر علمی و مقالات نامعتبر و نظرات شخصی

مرحله سوم؛ جستجو و انتخاب مقالات مناسب

هدف از انجام گام سوم، شناسایی و انتخاب منابعی است که با اهداف و سوالات پژوهش ارتباط دارند. بدین منظور برای انتخاب مقالات پارامترهایی مانند عنوان، چکیده، محتوا،

1. ScienceDirect

2. ERIC

3. ResearchGate

4. ProQuest

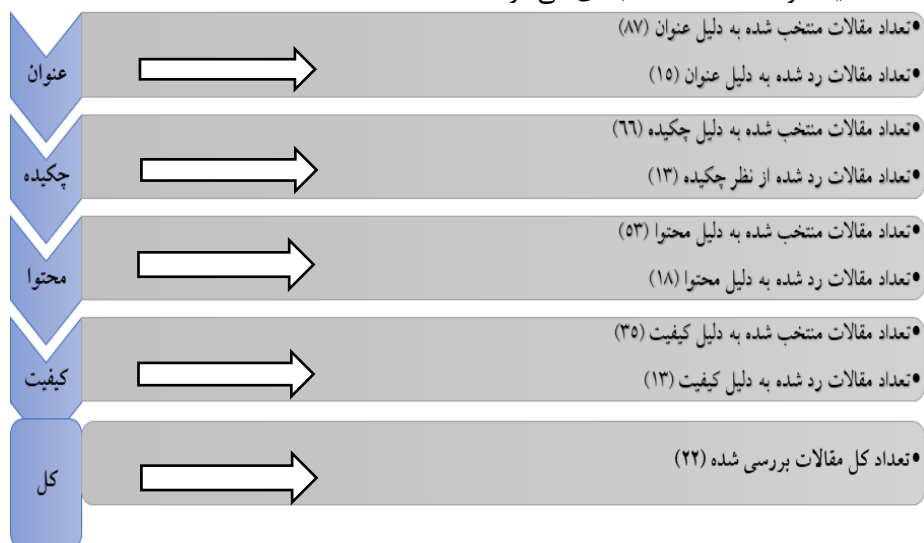
5. Springer

6. Emerald

7. Tylor

8. Francis

دسترسی و کیفیت پژوهش مورد نظر قرار گرفته شده است (شکل شماره ۲). جهت ارزیابی کیفیت پژوهش‌های مورد تحلیل، پژوهشگر مجموعه منابع منتخب را چندین بار مورد بازبینی و موارد نامرتب و کم اعتبار را بر مبنای برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی (CASP) تعدیل نموده است. این روش با طرح ده سؤال کمک می‌کند تا دقت، اعتبار و اهمیت مطالعه کیفی پژوهش مشخص شود. منطق گزینش مقالات به این ترتیب است که با اعطای امتیاز به هر یک از شاخص‌ها از ضعیف (۱) تا عالی (۵) در هر یک از شاخص‌های ده‌گانه امتیازی داده می‌شود. سپس مقالات به ۵ طبقه عالی (۴۱ تا ۵۰)، خیلی خوب (۳۱ تا ۴۰)، خوب (۲۱ تا ۳۰)، متوسط (۱۰ تا ۲۱) ضعیف و (۰ تا ۱۰) دسته‌بندی می‌شوند.

شکل ۲: روند بازبینی و انتخاب منابع مرتبط

مرحله چهارم؛ استخراج نتایج

در این مرحله، پس از مطالعه منابع نوشتاری و با هدف دستیابی به اطلاعات محتوایی، دستاوردهای تبیینی منابع منتخب به صورت مستمر مورد مطالعه قرار گرفته و البته به طور همزمان با تحلیل داده‌ها و اطلاعات، فرایند نمونه‌گیری همچنان ادامه پیدا کرد، چرا که با تحلیل داده‌ها و احتمال حضور مولفه‌های مهارت‌محوری برنامه‌های درسی جدید، امکان نمونه‌گیری و جمع‌آوری اطلاعات وجود داشته و این اقدام تا رسیدن به مرحله اشباع نظری می‌تواند ادامه یابد. در این بخش، ضمن مرور و واکاوی خط به خط متون منتخب و مقایسه مفاهیم مستخرج و کدگذاری آنها، تعداد ۳۹۰ شاخص از ۲۲ مقاله منتخب با استفاده از روش کدگذاری باز احصاء

1. Critical Appraisal Skills Program me

شناسایی مولفه های برنامه درسی مبتنی بر مهارت...

گردید. مفاهیم مورد نظر با عنوان شاخص‌ها، محصول غربالگری، تصفیه و رفت و برگشت‌های مکرر پژوهشگر در مفاهیم استخراج شده از منابع منتخب هستند. بدین ترتیب مفاهیم تکراری و بعضاً نامرتبط غربال و مفاهیم کلیدی احصاء و ثبت گردیدند.

مرحله پنجم؛ تجزیه و تحلیل و تلفیق یافته‌های پژوهش

هدف فراترکیب ایجاد تفسیرهای یکپارچه و جدید از یافته‌ها است. پژوهشگر در طول تجزیه و تحلیل، موضوع‌ها یا تم‌هایی را جستجو می‌کند که در میان مطالعات موجود در فراترکیب پایدار شده‌اند. ساندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) این روش را "بررسی موضوعی" می‌نامند. در این مرحله از پژوهش، پژوهشگر با استفاده از روش تحلیل تماتیک برگرفته از الگوی اشتراوس و کوربین برای تحلیل داده‌ها استفاده کرده است. برای این منظور داده‌های استخراج شده، در سه مرحله کد گذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی تحلیل شده است. بدین صورت که پژوهشگر ابتدا تمام عوامل استخراج شده از مطالعات پیشین را، کد باز، و سپس با در نظر گرفتن مفهوم هریک از این کدها، آنها را در مرحله کدگذاری محوری در مفاهیمی مشابه دسته‌بندی می‌کند و ابعاد الگوی مورد نظر را ایجاد می‌کند. در مرحله سوم بر اساس کد گذاری انتخابی پژوهشگر تم‌ها یا مقولات عمده را شکل می‌دهد و یک طبقه‌بندی را ایجاد می‌کند که باعث شکل‌گیری الزامات الگوی مورد مطالعه شده است. این مرحله که حساسترین مرحله فراترکیب است، باید با دقت خاصی انجام شود. در پژوهش حاضر ابتدا تمام عوامل استخراج شده از مطالعات، به عنوان کد باز "شاخص‌های الگو" در نظر گرفته شد، سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها، آنها در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی شدند. به این ترتیب مقولات عمده و ابعاد پژوهش شکل داده شد. در نهایت الگوی مهارت ورزی برنامه‌های درسی دانشگاهی در نظام آموزش عالی ایران شناسایی شد. در این پژوهش ابتدا ۳۹۰ کد باز در قالب شاخص‌ها و مولفه‌های پژوهش شناسایی شد در مرحله کدگذاری انتخابی کدهای شناسایی شده در ۲۶ مفهوم انتزاعی‌تر در قالب ابعاد پژوهش دسته‌بندی شدند و در نهایت ۵ مقوله کلیدی در قالب الزامات برنامه‌های درسی مبتنی بر مهارت طبقه‌بندی شده‌اند.

جدول ۲: نتایج کد گذاری یافته‌ها

کد گذاری انتخابی (الزامات)	کد گذاری محوری (ابعاد پژوهش)	کد گذاری باز (شاخص‌ها و مولفه‌های پژوهش)	اسناد تحلیل شده
الزامات دانشگاهی	سیستم پاداش	ارائه تسهیلات و تشویقات برای فعالیت در حوزه مهارت ورزشی، ترغیب فعالیت و نگرش‌های مهارت ورزشی، تشویق اختراعات، ارتقا و ترفیع برای فعالیت‌های مهارت ورزشی، فرایند ارتقا مبتنی بر مهارت، پرداخت حقوق و مزایای متناسب با مهارت	صالحی عمران (۱۳۸۶) زین آبادی، حسن رضا و پرند، کورش (۱۳۹۳) جلد (۱، ۲ و ۳) صالحی عمران، ابراهیم و چهارباشلو، حسین (۱۳۹۲) ALDRIDGE, T. T., & AUDRETSCH, D. B. (۲۰۱۱).
	مدیریت و برنامه ریزی	مدیریت و رهبری مشارکتی، مشخص کردن وظایف مدیریت در زمینه مهارت ورزشی، رقابت-های کارآفرینانه، توجه نظام کارآموزی و کارورزی، برنامه‌ریزی توسعه کارآفرینی، مدیریت استعدادها، فنی، مدیریت زمان، مدیریت کار، مدیریت وظایف، ارتقای کیفیت مؤلفه‌های دانشگاهی، جذب مربیان توانمند در حوزه مهارت محوری، وقت شناسی، نظم در امور، پرورش مهارت ارتباطی، پرورش مهارت مراقبت از مشتری، پرورش استانداردهای حرفه‌ای، برنامه ریزی بر حسب استان، مدیریت یکپارچه و متمرکز مهارت محوری، ترسیم مسیر پیشرفت شغلی کارکنان مبتنی بر ارتقا مهارت	زین آبادی، حسن رضا و پرند، کورش (۱۳۹۳) جلد (۱، ۲ و ۳) رازقندی، ناهید، درانی، کمال. (۱۳۸۸). AUDRETSCH, D. B. (2014) SMEE, S. (2003).

کد گذاری انتخابی (الزامات)	کد گذاری محوری (ابعاد پژوهش)	کد گذاری باز (شاخص ها و مولفه های پژوهش)	اسناد تحلیل شده
	قوانین و مقررات دانشگاهی	<p>استخدام کارکنان با پیشینه علمی و عملی در حوزه مهارت ورزشی، جذب هیأت علمی با رویکرد مهارت ورزشی، سیاستگذاری با رویکرد کارآفرینی، برقراری ارتباط با رعایت عدالت و برابری حقوق، پشتیبانی دولت از مهارت ورز شدن دروس دانشگاهی، پشتیبانی مجلس از مهارت ورز شدن دروس دانشگاهی، رقابت بین دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی، حرکت به سمت دانشگاه های در سطح جهانی، ایجاد و توسعه دانشگاه نسل سوم، ایجاد و توسعه دانشگاه نسل چهارم، تبدیل دانشگاه به سازمان یادگیرنده، جذب و توسعه اعضای هیئت علمی مهارتی در سطح دانشگاهها، گسترده سازی ساختار سازمان دانشگاه، ترویج پایبندی به قوانین و مقررات، اصلاح فرایند گزینش و جذب اساتید، انتصاب مبتنی بر مهارت، اصلاح فرایند جذب مبتنی بر مهارت</p>	<p>زین آبادی، حسن رضا و پرنده، کورش (۱۳۹۳) جلد (۱، ۲ و ۳)</p> <p>صالحی عمران، ابراهیم و چهارباشلو، حسین (۱۳۹۲)</p> <p>شریفی اسدی ملفه، فاطمه؛ خراسانی، اباصلت؛ فتحی واجارگاه کوروش و صالحی عمران، ابراهیم (۱۳۹۸)</p>
	چشم انداز دانشگاه	<p>توجه به مأموریت و رسالت کارآفرینی، توجه به اهداف کارآفرینی، حفظ حیات و بقای دانشگاه، تعیین سیاستهای کلی مهارت آموزی، دیدگاه های آرمانی و مأموریت های نظام مهارت آموزی، انجام آمایش سرزمینی، تعیین راهبردهای بنیادی مهارت آموزی، اهداف آرمانی مهارت آموزی با توجه به نتایج تحلیل، تعیین نیازهای مهارت آموزی فعلی و آتی با توجه به جهت</p>	<p>شاگری، محسن؛ برزگر بفرولی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸).</p> <p>شریفی اسدی ملفه، فاطمه؛ خراسانی، اباصلت؛ فتحی واجارگاه کوروش و صالحی عمران، ابراهیم</p>

کد گذاری انتخابی (الزامات)	کد گذاری محوری (ابعاد پژوهش)	کد گذاری باز (شاخص‌ها و مولفه‌های پژوهش)	اسناد تحلیل شده
		گیری‌های آینده	(۱۳۹۸) SINGH, G. K. G., & SINGH, S. K. G (۲۰۰۸).
الزامات محیطی	ارتباط با محیط	تعامل سازنده وزارت علوم با وزارتخانه‌های تعاون، کار و رفاه اجتماعی، تعامل سازنده وزارت علوم با وزارتخانه اقتصاد، تعامل با سایر دانشگاه‌ها، تعامل با محیط محلی، تعامل با محیط ملی، تعامل با بازار کار، تناسب با جامعه، تعامل با کارآفرینان، ارتباط با دانش‌آموختگان، آشنایی با نیازهای محیط اطراف، آشنایی با نیازهای ادارات، پاسخگویی به محیط پیرامونی، همکاری مستمر و پایدار با محیط پیرامونی، تسهیل تعاملات بین‌المللی، تعامل بین سازمان‌های با سابقه و تجارب موفق، تجزیه و تحلیل سازمان‌های پیرامونی، توسعه همکاری بین دانشگاه‌ها و سازمان‌های آموزش مهارتی، تعامل با سایر کشورهای صاحب تجربه در زمینه آموزش مهارتی	SMEE, S (۲۰۰۳). شاگری، محسن؛ برزگر بفرئی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸). زین‌آبادی، حسن رضا و پرند، کورش (۱۳۹۳) جلد (۱، ۲ و ۳) KITTO, K., SARATHY, N., GROMOV, A., LIU, M., MUSIAL, K., & SHUM, S. B. (2020, MARCH)
	ارتباط با صنایع	تعامل سازنده وزارت علوم با وزارتخانه صنعت، همکاری با بخش خصوصی، ایجاد دفتر ارتباط با صنعت در دانشگاه و صنعت، تعامل پایدار با صنعت، شراکت ساختاری دانشگاه و صنعت، برقراری جو اعتماد بین دانشگاه و صنعت، تحریک انگیزه برای تعامل با صنعت، تعامل فناوریانه دانشگاه و صنعت، تعامل عملیاتی با صنعت، احداث دانشگاه مجاور صنعت، پیشقدم	شاگری، محسن؛ برزگر بفرئی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸). صالحی عمران، ابراهیم و چهارباشلو، حسین (۱۳۹۲) SINGH, G. K. G.,

کد گذاری انتخابی (الزامات)	کد گذاری محوری (ابعاد پژوهش)	کد گذاری باز (شاخص ها و مولفه های پژوهش)	اسناد تحلیل شده
		شدن صنعت در ارتباط با دانشگاه، کسب اعتماد صنعت به دانشگاه، ارتقاء اعتبار دانشگاه نزد صنایع، شایستگی های فنی عمومی صنایع، شایستگی های فنی تخصصی صنایع، افزایش تعامل بین صنعت، دانشگاه و سازمان ها	.& SINGH, S. K. G (۲۰۰۸).
	محیط حمایتی	حمایت سازمان های بین المللی از مهارت آموزی، حمایت وزارت علوم از آموزش مهارت آموزی، حمایت روسای دانشگاه ها از آموزش های مهارت ورزی، حمایت برنامه ریزان درسی از دروس مهارت ورزی	شاگری، محسن؛ برزگر بفرولی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸). LEE, J., ZHANG, T., CHU, T. L. A., GU, X., & ZHU, P (۲۰۲۰).
	توجه به شایستگی های محیط کار	توانایی در ایجاد هماهنگی، توانایی یکپارچگی تلاش ها و فعالیت های سازمان، توانایی درک سازمان در قالب یک کل، توانایی درک چگونگی ارتباط اجزای سازمان با یکدیگر، توانایی در پیش بینی اثرات یک تغییر در سازمان	شاگری، محسن؛ برزگر بفرولی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸). فراهانی، ابوالفضل، عجم، قاسم، عزیزیان کهن، نسرین، سراج، سارا. (۱۳۹۰).
	اطلاع از بازار کار	تأسیس مؤسسه کار و فناوری، آگاهی نسبت به بازار کار جهانی و داخلی، مراکز کسب و کار، پاسخگویی به بازار کار، رونق گرفتن صنعت و کسب و کار، تناسب محتوای ارائه شده با نیازهای بازار کار	زین آبادی، حسن رضا و پرنده، کورش (۱۳۹۳) جلد (۱، ۲ و ۳) شاگری، محسن؛ برزگر بفرولی، کاظم، و

کد گذاری انتخابی (الزامات)	کد گذاری محوری (ابعاد پژوهش)	کد گذاری باز (شاخص ها و مولفه های پژوهش)	اسناد تحلیل شده
			جمشیدی، محمدعلی (۱۳۹۸) SINGH, G. K. G., & SINGH, S. K. G (۲۰۰۸).
	سیستم های اطلاعات	به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات مهارت ورزی، امکانات فناورانه و تجهیزات آزمایشگاهی، تأسیس دفاتر انتقال فناوری، هماهنگی و تقویت مراکز رشد، هماهنگی و تقویت پارکهای علم و فناوری، استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، کسب مهارت های سخت افزاری کامپیوتر، کسب مهارت های سخت افزاری کامپیوتر، تجهیز مراکز آموزشی به شبیه سازها و سمیلاتورها، تشکیل گروه کاری مهارت آموزی، تشکیل بانک اطلاعاتی مهارت آموزی، توصیف زیرساخت های اطلاعاتی مهارت آموزی، استفاده از ظرفیت صداوسیما و راه اندازی شبکه آموزش مهارت، برگزاری همایش ها و سمینارهای مرتبط	زین آبادی، حسن رضا و پرند، کورش (۱۳۹۳) جلد (۱، ۲ و ۳) SINGH, G. K. G., & SINGH, S. K. G (۲۰۰۸).
	عوامل اقتصادی	حمایت مالی از مهارت ورزی، تخصیص منابع مالی و بودجه به مباحث کارآموزی و کارورزی، سرمایه گذاری کارآفرینانه، افزایش منابع مالی برای دروس کارورزی، حمایت مالی از تعامل با صنعت، توسعه اقتصادی ملی و بین المللی، آشنایی با مسائل اقتصادی کشور، تأکید بر اقتصاد مقاومتی در سیاست ها و خط مشی های کشور	شاگری، محسن؛ برزگر بفرئی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸) LEE, J., ZHANG, T., CHU, T. L. A., GU, X., & ZHU, P (۲۰۲۰).
	بازخورد	بازخورد موثر، شناسایی موانع ارائه بازخورد،	شاگری، محسن؛ برزگر

کد گذاری انتخابی (الزامات)	کد گذاری محوری (ابعاد پژوهش)	کد گذاری باز (شاخص ها و مولفه های پژوهش)	اسناد تحلیل شده
	نشان دادن	نشان دادن بازخورد از طریق تمرین و مشاهده، تمرکز بر مهارت های زودبازده	<p>بفروئی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸).</p> <p>SINGH, G. K. G., & SINGH, S. K. G (۲۰۰۸).</p>
	عوامل اجتماعی	<p>تأسیس انجمن های دانشجویی کارآفرین، نقش زنان در کارآفرینی، خلق فضای کارآفرینی مناسب، شرکتهای کوچک و متوسط مجاور، دفتر نمایندگی کارفرمایان در دانشگاه، احساس مسئولیت جامعه به دانشگاه کارآفرین، ورود بخش خصوصی به دانشگاه، تأسیس مراکز شتاب دهنده و تسهیل گر، مرجعیت دانشگاه در توسعه اجتماعی کشور، کمک به توسعه کشور، آشنایی با مسائل اجتماعی کشور، توانایی کار در گروه، مشخص شدن آسیب های مدرک گرایی، پرورش توانایی کارکردن با دیگران، بهبود روحیه مشارکت در پروژه ها و وظایف، مهارت های کار تیمی و گروهی نقادی، عزم و اراده ملی برای توسعه مهارت، سازگار کردن فضای توسعه مهارت ها، استفاده از ظرفیت خانواده و جامعه، استفاده از شایستگی های حرفه ای در تراز استاندارد جهانی، استفاده از توانمندی های اساتیدی که با صنایع ارتباط دارند</p>	<p>فراهانی، ابوالفضل، عجم، قاسم، عزیزیان کهن، نسرین، سراج، سارا. (۱۳۹۰).</p> <p>MCCARTHY, T (۲۰۱۰).</p> <p>SINGH, G. K. G., & SINGH, S. K. G. (2008).</p>
الزامات مهارتی	گرایش به مهارت ورزشی	نگرش مثبت مدیریت به مهارت ورزشی، ایجاد تعلق خاطر به مهارت ورزشی، پرورش روحیه کارآفرینی، پرورش ریسک پذیری، تمایل به	رازقندی، ناهید، درانی، کمال. (۱۳۸۸) <p>زین آبادی، حسن رضا و</p>

کد گذاری انتخابی (الزامات)	کد گذاری محوری (ابعاد پژوهش)	کد گذاری باز (شاخص ها و مولفه های پژوهش)	اسناد تحلیل شده
		یادگیری	پرنده، کورش (۱۳۹۳) SINGH, G. K. G., & SINGH, S. K. G (۲۰۰۸).
	مهارت های اشتغال	توجه مهارت آموزی، شناسایی فرصت های شغلی، توسعه شغلی، تاسیس مرکز مشاوره شغلی دانشجویان، مراکز کارآفرینی، توجه به اشتغال دانش آموختگان، کسب مهارت های فنی، ارزشمند جلوه دادن مهارت محوری، طراحی یادگیری با ماهیت کار، انجام آینده پژوهی شغلی برای دانشجویان، شناسایی دقیق مهارت های مورد نیاز، استانداردهای مهارتهای مورد نیاز مشاغل	زین آبادی، حسن رضا و پرنده، کورش (۱۳۹۳) جلد (۱، ۲ و ۳) SMEE, S. (2003).
	اخلاقیت و ابتکار در عمل	بالتدگی حرفه های مهارت ورزی، پرورش اخلاقیت، تاسیس مراکز نوآوری، داشتن ایده های جدید و خلاق برای انجام بهتر کار، پرورش اخلاقیت،	رازقندی، ناهید، درانی، کمال. (۱۳۸۸). LEE, J., ZHANG, T., CHU, T. L. A., GU, X., & ZHU, P (۲۰۲۰).
	مهارت های تفکر	پرورش تفکر انتقادی، پرورش تفکر خلاق، قابلیت تطبیق با مدیریت پیچیدگی، پرورش خودفرمانی، پرورش خطرپذیری، پرورش کنجکاوی، پرورش استدلال قوی	رازقندی، ناهید، درانی، کمال. (۱۳۸۸). BRACKETT, M. A., & KATULAK, N. A (۲۰۰۶).
الزامات فردی	مهارت های شناختی	پرورش علاقمندی به دروس عملی، پرورش روحیه سخت کوشی در دانشجویان، پرورش روحیه خودباوری و اعتماد به نفس، پرورش حس مسئولیت پذیری در دانشجویان، پرورش	BRACKETT, M. A., & KATULAK, N. A (۲۰۰۶). LEE, J., ZHANG,

کد گذاری انتخابی (الزامات)	کد گذاری محوری (ابعاد پژوهش)	کد گذاری باز (شاخص ها و مولفه های پژوهش)	اسناد تحلیل شده
		<p>عقاید مثبت نسبت به کار، پرورش روحیه وقت شناسی، پرورش نگرش مثبت به کار، ایجاد انگیزه در یادگیرندگان، علاقه نشان دادن به تدریس</p>	<p>T., CHU, T. L. A., GU, X., & ZHU, P. (2020). قنبری نژاد اسفغن سری، مجید، سجادی، سید مجتبی، بدیع زاده، علی (۱۳۹۵) رازقندی، ناهید، درانی، کمال. (۱۳۸۸).</p>
	مهارت های دانشجویان	<p>یادگیری مستمر، ایجاد روابط بین فردی، مهارت عرضه و معرفی توانمندی ها، گسترش و توسعه دید دانشجویان، بهبود نقش و مهارت دانشجویان در توان کاری موردنظر، افزایش دانش عمومی دانشجویان، توانایی سازگاری دانشجویان با شرایط جدید، آشنایی دانشجویان با بازار کار، مشاوره و هدایت شغلی برای دانشجویان، نیروی انسان جوان و علاقه مند به تحصیل، ایجاد جو خودتوسعه یافتگی فردی، استفاده از توانمندیهای دانشجویان نخبه</p>	<p>سلیمی جمال (۱۳۹۳) خواجه شکوهی، علیرضا؛ عباسی، مصیب؛ و خوش فر، غلامرضا (۱۳۹۱) رازقندی، ناهید، درانی، کمال. (۱۳۸۸). BRACKETT, M. A., & KATULAK, N. A. (۲۰۰۶).</p>
الزامات آموزشی و پژوهشی	پژوهش	<p>فعالیت های پژوهشی انجمن های مهارت ورزی، انجام طرح های تحقیقاتی کارآفرینی، اهداف پژوهشی مهارت ورزی، پایان نامه و رساله های هدمند، پایان نامه و رساله های کاربردی، تجاری سازی تحقیقات دانشگاهی، ترغیب فعالیت های پژوهشی کاربردی، ارائه تسهیلات برای طرح های تحقیقاتی کاربردی، تدوین اهداف و رسالت های پژوهشی کارآفرینانه، مراکز تحقیقات</p>	<p>شاکری، محسن؛ بزرگر بفروئی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸). قنبری نژاد اسفغن سری، مجید، سجادی، سید مجتبی، بدیع زاده، علی (۱۳۹۵)</p>

کد گذاری انتخابی (الزامات)	کد گذاری محوری (ابعاد پژوهش)	کد گذاری باز (شاخص ها و مولفه های پژوهش)	اسناد تحلیل شده
		<p>زایشی، شرکتهای کوچک و متوسط زایشی، شرکت دانش بنیان متعلق به دانشگاه، آشنایی با مهارت های تحقیق و پژوهش، دستیابی به آخرین یافته های مهارت محوری، ارائه دادن پروژه های تجاری به دانشجویان سال اخر، پرورش مهارت گزارش نویسی</p>	<p>رازقندی، ناهید، درانی، کمال. (۱۳۸۸). DEUTSCHER, V. & WINTHER, E (۲۰۱۸) SINGH, G. K. G., & SINGH, S. K. G. (2008).</p>
	<p>استقلال برنامه درسی</p>	<p>آزادی علمی در مباحث عملی، طراحی و استفاده از یک مدل منسجم مهارت ورزی در برنامه های درسی دانشگاهی، تنوع الگوهای تدریس</p>	<p>شاکری، محسن؛ برزگر بفروئی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸) انتظاریان، ناهید و طهماسبی، طاهره (۱۳۹۰) FORSTER, A. G., BOL, T. (۲۰۱۸).</p>
	<p>آموزش</p>	<p>فعالیت های آموزشی انجمن های مهارت ورزی، برگزاری استارتاپ های آموزشی مهارت ورزی، برگزاری رویدادهای مهارت ورزی، رسالت آموزشی مهارت ورزی، آموزش های رسمی مهارت آموزی، آموزش های غیررسمی مهارت آموزی، اردوی آموزشی مهارت آموزی، فوق برنامه آموزش مهارت آموزی، اصلاحات آموزشی، ایجاد پیوند میان بازار کار و آموزش، حمایت مدیران و مسئولان از آموزش های مهارتی، پیاده سازی مدیریت دانش، استفاده از روشهای نوین آموزشی، استفاده از روش های آموزش از راه</p>	<p>شریفی اسدی ملفه، فاطمه؛ خراسانی، اباصلت؛ فتحی واجارگاه کوروش و صالحی عمران، ابراهیم (۱۳۹۸) شاکری، محسن؛ برزگر بفروئی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸).</p>

کد گذاری انتخابی (الزامات)	کد گذاری محوری (ابعاد پژوهش)	کد گذاری باز (شاخص ها و مولفه های پژوهش)	اسناد تحلیل شده
		<p>دور، توسعه مراکز آموزشی مبتنی بر مهارت، آموزش فرآیند تجارت، آموزش مهارت شغلی، آموزش دانش به روز و دانش صنعتی، کاوش در دانش مرزی صنعت، شناسایی کمبود دانش شرکتی، استفاده از تجهیزات کمک آموزشی، بازرنگری در سرفصلها و محتوای آموزشی، توسعه آموزشهای فنی و مهارت محور، تعیین هدفهای آموزشی دقیق و مبتنی بر نیاز، نیازمحور کردن آموزش ها، بازرنگری در سیستم آموزشی مبتنی بر توسعه مهارت، تعیین ساختار آموزش از طریق اجرای نیازسنجی، تدوین استانداردهای آموزش های مهارت محوری</p>	<p>انتظاریان، ناهید و طهماسبی، طاهره (۱۳۹۰) زین آبادی، حسن رضا و پرند، کورش (۱۳۹۳) جلد (۱، ۲ و ۳) KITTO, K., SARATHY, N., GROMOV, A., LIU, M., MUSIAL, K., & SHUM, S. B. (2020, MARCH) AUDRETSCH, D. B. (2014) SMEE, S. (2003).</p>
	<p>مهارت های رشته تحصیلی</p>	<p>آشنایی با زبان انگلیسی در رشته تحصیلی، تسلط بر نظریه ها و دانش رشته، کسب مهارت های فنی در زمینه رشته تحصیلی، توانمندسازی اساتید و مربیان موجود در رشته های تحصیلی</p>	<p>شریفی اسدی ملفه، فاطمه؛ خراسانی، اباصلت؛ فتحی واجارگاه کوروش و صالحی عمران، ابراهیم (۱۳۹۸) انتظاریان، ناهید و طهماسبی، طاهره (۱۳۹۰). SMEE, S. (2003).</p>
	<p>فرهنگ برنامه درسی</p>	<p>ترویج فرهنگ ریسک کردن در تدوین برنامه های درسی، فرهنگ ارج نهادن به مباحث عملی و کاربردی، ایجاد گفتمان کارآفرینی، ترویج</p>	<p>شریفی اسدی ملفه، فاطمه؛ خراسانی، اباصلت؛ فتحی واجارگاه کوروش و</p>

کد گذاری انتخابی (الزامات)	کد گذاری محوری (ابعاد پژوهش)	کد گذاری باز (شاخص‌ها و مولفہ‌های پژوهش)	اسناد تحلیل شدہ
		<p>فرہنگ کار و تولید ایجاد و توسعہ فرہنگ یادگیری، ترویج فرہنگ نخبہ پروری، خلق یک فرہنگ یادگیری سازمانی، بہبود زیرساخت های سازمانی برای افزایش مہارت‌ورزی</p>	<p>صالحی عمران، ابراہیم (۱۳۹۸) انتظاریان، ناہید و طہماسبی، طاہرہ (۱۳۹۰) KITTO, K., SARATHY, N., GROMOV, A., LIU, M., MUSIAL, K., & SHUM, S. B. (2020, MARCH)</p>
	برنامہ های درسی	<p>تدوین برنامہ درسی با رویکرد مہارت ورزی، دمیدن روح کارآفرینی در برنامہ های درسی، تبدیل شدن دروس مہارت ورزی بہ یک مطالبہ عمومی، تعیین توالی اہداف و انتخاب روش‌های دروس مہارت‌آموزی، تدوین و تعیین اہمیت براساس نیازهای دروس مہارت آموزی، تعیین سطوح مہارت آموزی در دروس، عدم ہمپوشانی محتوای برنامہ های درسی در مقاطع و دورہ های مختلف</p>	<p>شریفی اسدی ملفہ، فاطمہ؛ خراسانی، اباصلت؛ فتحی واجارگاہ کوروش و صالحی عمران، ابراہیم (۱۳۹۸) خواجہ شکوہی، علیرضا؛ عباسی، مصیب؛ و خوش فر، غلامرضا (۱۳۹۱) سلیمی جمال (۱۳۹۳) انتظاریان، ناہید و طہماسبی، طاہرہ (۱۳۹۰) FORSTER, A. G., BOL, T. (۲۰۱۸). KITTO, K., SARATHY, N., GROMOV, A.,</p>

کد گذاری انتخابی (الزامات)	کد گذاری محوری (ابعاد پژوهش)	کد گذاری باز (شاخص ها و مولفه های پژوهش)	اسناد تحلیل شده
			LIU, M., MUSIAL, K., & SHUM, S. B. (2020, MARCH).
	سواد دیجیتال	بهبودی و ارتقای مستمر کیفیت برنامه های آموزشی، آموزش از طریق تمرین شغل، پرورش سواد پایه، پرورش سواد بصیرتی، پرورش سواد علمی، پرورش سواد اطلاعاتی، پرورش سواد اقتصادی، پرورش سواد چندفرهنگی، پرورش سواد فنی، پرورش آگاهی جهانی	شریفی اسدی ملفه، فاطمه؛ خراسانی، ابصلت؛ فتحی واجارگاه کوروش و صالحی عمران، ابراهیم (۱۳۹۸) سلیمی جمال (۱۳۹۳) زین آبادی، حسن رضا و پرند، کورش (۱۳۹۳) جلد (۱، ۲ و ۳) SINGH, G. K. G., & SINGH, S. K. G (۲۰۰۸). SMEE, S. (2003).

مرحله ششم؛ حفظ کنترل کیفیت

شاید ارزیابی مطالعات برای در برداشتن معیارهای کیفیت مهمتر از ارزیابی مطالعات برای در برداشتن معیارهای شمول و مرتبط بودن، است. در روش فراترکیب و در این گام، رویه های زیر برای حفظ کیفیت مطالعه انتخابی در نظر گرفته شده اند: در فرایند پژوهش حاضر محقق تلاش می کند تا با فراهم آوردن توضیحات و توصیف روشن و واضح برای گزینه های موجود در پژوهش گام های اتخاذ شده را بردارد. پژوهشگران، روش های کنترل کیفیت استفاده شده در مطالعات تحقیق کیفی اصلی را به کار می برند، محققان با به کارگیری راهکار جستجوی الکترونیکی و دستی، مقالات مرتبط را پیدا می کنند. در زمان مناسب، محقق رویکردها و نگرش های مستقر را جهت تلفیق مطالعات اصلی در پژوهش کیفی استفاده می کند. در زمان مناسب،

محقق از برنامه های مستقر و محرز مانند ابزار حیاتی جهت ارزیابی کیفیت مطالعات اصلی پژوهش کیفی استفاده می کند. در این پژوهش از ابزار حیاتی جهت ارزیابی فرایند فراترکیب استفاده شد، همچنین برای کنترل مفاهیم استخراجی از مقایسه نظر پژوهشگر با یک خبره استفاده شده است. زمانی که دو رتبه دهنده کدها را رتبه بندی می کنند، برای ارزیابی میزان توافق دو رتبه دهنده از شاخص کاپای کوهن استفاده می شود. برای این منظور کدهای استخراجی در اختیار یکی از خبرگان قرار گرفت و نتایج حاصل از طریق شاخص کاپای کوهن ارزیابی گردید. مقدار ضریب محاسبه شده ۰/۷۳ می باشد. به این ترتیب پس از پایان کدگذاری حدود ۴۰ درصد از کدگذاری ها انتخاب و بار دیگر از سوی پژوهشگر همکار کدگذاری شد. میزان تشابه فراوانی کدها با استفاده از این شاخص محاسبه برای همه مولفه ها بالاتر از ۷۳ صدم تعیین شد. روش دیگر که در کنار این روش برای تضمین کیفیت اطلاعات پژوهش حاضر از آن استفاده شد، روش برخورداری از مبانی نظری بود. در این روش ایده های، حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات، به ایجاد و کشف الگوی جدید منجر می شوند. این ایده ها باید، بر اساس اطلاعات قبلی به دست آمده و بنیان های تئوریک قبلی تأیید و سنجیده شوند (مورس و همکاران؛ ۲۰۰۲) این امر مستلزم اشراف عمیق پژوهشگر به موضوع پژوهش است. مقایسه تئوری جدید حاصل از پژوهش با تئوری های پیشین، به شکل گیری نوعی سنتز می انجامد و به تأیید پذیری و دستیابی به کیفیت و روایی در پژوهش کمک می کند. از آنجایی که در جمع آوری اطلاعات پژوهش حاضر به تحلیل چندین مقاله معتبر، پایان نامه و کتاب پرداخته شده است می توان گفت که این تحقیق به خوبی از این ویژگی برخوردار است.

مرحله هفتم؛ ارائه مدل مفهومی پژوهش

در مرحله پایانی فرایند فراترکیب، یافته های حاصل از مراحل پیشین ارائه می گردد. در این مرحله یافته های حاصل از مراحل قبل در قالب یک مدل مفهومی که هدف اصلی پژوهش حاضر نیز می باشد ارائه می شود. در این پژوهش بر اساس نتایج تحلیل در جدول شماره (۱)، ۳۹۰ شاخص، ۲۶ بعد و ۵ الزام برای مدل برنامه های درسی مبتنی بر مهارت در دانشگاه ها شناسایی و آزمون کیفیت آنها تأیید شد. جهت رسیدن به الگوی مورد نظر مفاهیم استخراج شده از مطالعات داخلی و خارجی در قلمرو برنامه درسی مبتنی بر مهارت در آموزش عالی در قالب سه پرسش مطرح شده شاخص ها، مولفه ها و الزامات تشکیل دهنده برنامه درسی مبتنی بر مهارت با یکدیگر ادغام شدند و در قالب الگوی شماتیک در نگاره (۲) به تصویر کشیده شدند.

شکل ۳: الگوی برنامه درسی مهارت‌ورزی در آموزش عالی بر اساس مطالعات انجام شده داخلی و خارجی

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف ارائه الگویی مناسب برای برنامه‌های درسی مبتنی بر مهارت برای نظام‌های آموزش عالی با روش فراترکیب اجرا شده است. در این پژوهش برای تحلیل یافته‌ها از سه مرحله کدگذاری استفاده شده است. جهت پاسخگویی به سوال اول پژوهشی مبنی بر شناسایی شاخص‌ها و مولفه‌های برنامه درسی مبتنی بر مهارت در آموزش عالی، بر اساس تحلیل محتوی منتخب شده تعداد ۳۹۰ شاخص از جمله؛ توجه به مهارت آموزی، شناسایی فرصت‌های

شغلی، توسعه شغلی، تاسیس مرکز مشاوره شغلی دانشجویان، مراکز کارآفرینی، توجه به اشتغال دانش آموختگان، کسب مهارت‌های فنی، ارزشمند جلوه دادن مهارت محوری، طراحی یادگیری با ماهیت کار، انجام آینده پژوهی شغلی برای دانشجویان، شناسایی دقیق مهارت‌های مورد نیاز، استانداردهای مهارت‌های مورد نیاز مشاغل و... شناسایی شده است. همه این شاخص‌ها و مولفه‌ها به نوعی تشکیل دهنده‌ی مرحله ابتدایی الگوی ارائه شده در پژوهش می‌باشند. یافته‌های این پژوهش جهت پاسخگویی به سوال دوم حاکی از آن است که تعداد ۲۶ مقوله سازمان یافته‌تر و منسجم‌تر از مرحله قبل، از جمله سیستم پاداش، مدیریت و برنامه‌ریزی، قوانین و مقررات دانشگاهی، چشم انداز دانشگاه، ارتباط با محیط، ارتباط با صنایع، محیط حمایتی، توجه به شایستگی‌های محیط کار، اطلاع از بازار کار و... برای ابعاد الگوی برنامه درسی مبتنی بر مهارت در نظر گرفته شده است. جهت رسیدن به این مرحله محقق بر اساس ارتباط مفهومی که بین شاخص‌ها بوده است آنها را دسته بندی کرده است و در زیر طبقه هر کدام از ابعاد قرار داده است. یافته‌های این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش‌های شاکری و همکاران (۱۳۹۸)، زین‌آبادی و پرند (۱۳۹۳)، فراهانی و همکاران (۱۳۹۰)، فوستر و هماران (۲۰۱۸) سینگ و سینگ (۲۰۰۸) کیتو و همکاران (۲۰۲۰)، شریفی و همکاران (۱۳۹۸)، ایزدی و همکاران (۱۳۹۱) صالحی عمران و عین خواه (۱۳۹۸)، اوافاها (۲۰۱۱) و روات و همکاران^۱ (۲۰۲۰) نشان از همسویی دارد. دستاورد حاصل برای پاسخگویی به سوال سوم پژوهش که به دنبال شناسایی الزامات برنامه درسی مبتنی بر مهارت در آموزش عالی بود، شامل پنج کد انتخابی از جمله الزامات مهارتی، الزامات فردی، الزامات محیطی، الزامات دانشگاهی و الزامات آموزشی و پژوهشی جای گرفتند. این مقولات کلی در مرحله سوم کدگذاری به دست آمده‌اند. در نهایت این الزامات شناسایی شده در قالب شکل شماره (۳) قرار گرفتند و برای پاسخگویی به سوال چهارم در این پژوهش استفاده شده است.

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر الزامات فردی از ترکیب دو بعد مهارت‌های فردی و مهارت‌های شناختی دانشجویان تشکیل شده است. برای اینکه دانشگاه‌ها و نظام‌های آموزش عالی کشور بتوانند دانش آموختگانی پرورش دهند که در بازار کار مشغول شوند باید دانشجویان را به دروس عملی علاقمند کنند و روحیه سخت‌کوشی، خودباوری و اعتماد به نفس را در آنها پرورش دهند. دانشجویان باید در محیط دانشگاه نگرش و عقیده مثبت نسبت به کار و بازار کار را در خود پرورش دهند. و بتوانند روابط فردی و گروهی برقرار کنند. دانشجویان باید صفت‌ها و مهارت‌های فردی مختلفی را در دانشگاه‌ها یاد بگیرند که بتوانند در بازار کار به نحو موفقیت

۱. Rowat et all.

شناسایی مولفه های برنامه درسی مبتنی بر مهارت...

آمیزی عمل کنند. دستاورد حاصل با مطالعات (فراهانی و همکاران، ۱۳۹۵) قنبری نژاد و همکاران (۱۳۹۵) صالحی عمران و چهارباشلو (۱۳۹۶) فوستر و هماران (۲۰۱۸) سینگ و سینگ (۲۰۰۸) کیتو و همکاران (۲۰۲۰) هم سو است.

بر اساس یافته‌های این پژوهش یکی دیگر از الزاماتی که پیشنهاد می‌شود متخصصان برنامه‌های درسی دانشگاهی در تدوین دروس و سر فصل های ترمی دانشجویان در نظر بگیرند الزامات محیطی می باشد. الزامات محیطی از ترکیب ۹ بعد از قبیل اطلاع از بازار کار، عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی، سیستم‌های اطلاعاتی، ارتباط با صنایع، ارتباط با محیط، دادن باخورد به محیط، دانشجویان و عوامل دیگر، محیط حمایتی و توجه به شایستگی های دانشجویان در بازار کار تشکیل شده است. در تبیین و تفسیر یافته‌ها این بخش از پژوهش می‌توان اذعان داشت که عوامل محیطی شرایط و چارچوبی هستند که بر کم و کیف برنامه‌های درسی مهارت محور دانشگاه ها موثر می باشند.. آنچه مسلم است اینکه اگر تمامی شرایط و عوامل فردی هم مساعد باشد، موفقیت حاصل نخواهد شد مگر آنکه عوامل محیطی به شکل مطلوبی فراهم شوند. بر اساس نتایج تحقیق حاضر به متخصصان برنامه های درسی دانشگاهی پیشنهاد می شود در تدوین دروس به تعامل سازنده دانشگاه‌ها با وزارت علوم و وزارتخانه صنعت توجه کنند، با بخش خصوصی همکاری مساعدی داشته باشند، دانشگاه و صنعت شراکت ساختاری داشته باشند. مطالعات شریفی و همکاران (۱۳۹۸)، ایزدی و همکاران (۱۳۹۱) صالحی عمران و عین خواه (۱۳۹۸)، اوفاه (۲۰۱۱) و روات و همکاران^۱ (۲۰۲۰) "که همگی بر عوامل محیطی، در اشتغال پذیری و پرورش مهارت دانشجویان تاکید داشتند" دستاورد حاصل را تایید می‌کنند.

همچنین بر اساس نتایج این پژوهش، الزامات دانشگاهی یکی از مهمترین الزامات در الگوی برنامه‌های درسی مهارت‌محور می‌باشد. این الزامات از ترکیب ۴ بعد جزئی‌تر از جمله قوانین و مقررات دانشگاهی، توجه به چشم انداز دانشگاه، سیستم ارتقا و پاداش در دانشگاه‌ها و مدیریت و برنامه‌ریزی ساختارهای دانشگاه ایجاد شده است. جهت دستیابی به این خصیصه، مدیران دانشگاه‌ها باید در پرورش دانشجویان مهارتی و فنی نکاتی از جمله استخدام کارکنان با پیشینه علمی و عملی در حوزه مهارت ورزی، جذب اعضای هیات علمی با رویکرد مهارت‌ورزی تاکید کنند. باید به دروس کارآموزی و کارورزی توجه داشته باشند. در تدوین برنامه‌ها و سیاست‌های آینده خود نظام مهارت‌آموزی و مهارت‌ورزی را در نظر بگیرند. در محیط متغیر امروزی، بسیاری از مشاغل، در برهه زمانی کوتاهی امکان زیست خود را از دست می‌دهند و مشاغل جدیدی جایگزین آنها می‌شوند. در این باره، تحلیل مقالات نشان داد که شناخت آینده

---

^۱ . Rowat et all.

حرفه‌ها و مشاغل آینده، فناوری اطلاعات، روباتیک، نانو تکنولوژی، فناوری زیستی، استفاده از انرژی‌های نو و تربیت نیروی مناسب و توانمند با این مشاغل و حرفه‌های جدید آینده، باید در دستور کار دانشگاه‌ها قرار بگیرند و چش‌اندازهای برنامه‌های درسی دانشگاهی بر اساس آنها تدوین شود. دستاورد حاصل را، مطالعات ایزدی و همکاران (۱۳۹۱)، خواجه شکوهی و دیگران، (۱۳۹۱)، رازقندی و درانی (۱۳۸۸)، سلیمی (۱۳۹۳)، شاکری و همکاران (۱۳۹۸)، صالحی و عین خواه (۱۳۹۸)، دویچر و وینتر^۱ (۲۰۱۸)، سینگ و سینگ (۲۰۰۸)، مادسن (۲۰۲۰) کیتو و همکاران (۲۰۲۰) تایید می‌کنند.

یافته‌های پژوهش نشان داده است که یکی دیگر از مولفه‌ها و الزامات برنامه‌های درسی مهارتی در آموزش عالی، الزامات آموزشی و پژوهشی می‌باشند. این مولفه از طریق ترکیب ابعاد برنامه‌های درسی، فرهنگ برنامه‌های درسی، استقلال برنامه‌های درسی، پژوهش، آموزش، رشته تحصیلی و توجه به سواد دیجیتال دانشجویان ایجاد شده است. امروزه تولید دانش در کنار انتشار موفق و کاربرد مؤثر آن در موفقیت بازار کار به یک هدف جهانی تبدیل شده و بسیاری از کشورهای دنیا به دنبال روش‌هایی برای انتقال دانش و فناوری حاصل از تحقیقات دانشگاهی هستند. عوامل آموزشی و پژوهشی یکی از مهمترین الزامات برنامه‌های درسی مهارت‌محور می‌باشد. از آنجاییکه دانشجویان به طی سال‌های زیادی در دانشگاه آموزش می‌بینند و آماده‌ی ورود به بازار کار می‌شوند باید به طور کامل فن و تخصص‌های مربوط را یاد بگیرند و خود را برای توسعه کشور آماده کنند. از آنجائیکه، نیازهای بازار کار همراه با تغییرات محیط دچار تغییر می‌شوند. رفع نیازهای جدید مستلزم آن است که اساتید دانشگاه‌ها و دانشجویان به طور مستمر از آموزش‌های به روز برخوردار شوند و بتوانند بر اساس آنها پژوهش‌های جدیدی نیز انجام دهند. بنابراین توجه به استانداردهای کمی و کیفی آموزش‌ها و پژوهش‌های دانشگاه را می‌توان جزء مولفه‌های برنامه‌های درسی مهارت‌محور برشمرد. این یافته با مطالعات شاکری و همکاران (۱۳۹۸)، قنبری نژاد و همکاران (۱۳۹۷)، صالحی و عین‌خواه (۱۳۹۸)، صالحی و چهارباشلو (۱۳۹۲) و الدریج (۲۰۱۱)، فوستر (۲۰۱۸) و مادسن (۲۰۲۰) هماهنگ می‌باشد. از دیدگاه روسرمل و همکاران^۲ (۲۰۰۷)، عوامل تحقیقات کاربردی دانشگاهی، قابلیت ایجاد دفتر انتقال فناوری، ایجاد تجارت و بافت پیرامونی جدید شبکه‌های نوآوری نمای دانشگاه کارآفرین را شکل می‌دهند و همه این عوامل باعث پرورش مهارت در دانشجویان می‌گردد. در تایید یافته‌های این بخش از پژوهش کیربی^۳ (۲۰۰۴) بیان می‌کند که، برنامه‌های آموزش عملی و کاربردی که

1 .Deutscher and Winther

2 . Rothaermel

3 . Kirby

شناسایی مولفه های برنامه درسی مبتنی بر مهارت...

تمرکز خود را بر نیازهای دانشجویان و دانشگاهیان نهاده است یک عنصر کلیدی برای بهبود مهارت‌ها، توانایی‌ها و ظرفیت‌ها، ویژگی و رفتار در جهت کارآفرین شدن است.

یکی دیگر از ابعاد و مولفه‌های اثرگذار بر تقویت برنامه‌های درسی مبتنی بر مهارت در آموزش عالی الزامات مهارتی می‌باشد. بر اساس نتایج حاصل از تحلیل محتوای، اکثر مقالاتی که مورد تحلیل قرار گرفتند بر تاثیر برنامه‌های درسی و آموزش‌های عملی به دانشجویان بر تقویت مهارت آنها تاکید داشتند. و آن را به طور قطع یکی از عناصر کلیدی الگوی برنامه‌های درسی مبتنی بر مهارت در آموزش عالی برشمردند. مولفه‌هایی که از این بعد استخراج شدند در چهار طبقه گرایش به مهارت‌ورزی، مهارت‌های اشتغال، خلاقیت و ابتکار در عمل و مهارت‌های تفکر قرار گرفتند. مطالعات ایزدی و همکاران (۱۳۹۱)، موسوی و همکاران (۱۳۹۶)، قنبری نژاد و همکاران (۱۳۹۷)، صالحی و عین‌خواه (۱۳۹۸)، دویچر و وینتر (۲۰۱۸)، سینگ و سینگ (۲۰۰۸)، مادسن (۲۰۲۰) نیز بعد مهارت‌ورزی را برای برنامه‌های درسی دانشگاهی مهم برشمردند، از این جهت دستاورد پژوهش حاضر را تایید می‌کنند.

بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش پیشنهاد می‌گردد:

۱. دانشگاه ها و طراحان برنامه های درسی، دانشجویان را به صورتی تربیت کنند که بر نظریه ها و دانش رشته تخصصی خود تسلط کافی داشته باشند. و در تدوین برنامه های درسی استانداردهای آموزشی مهارت ورزی را در نظر بگیرند.
۲. برنامه‌های متنوعی برای آشنایی اساتید و دانشجویان با بازارهای کار بر اساس آینده پژوهی شغلی طراحی شود تا بتوان پیوند مناسبی میان این آموزش ها با نیازهای بازارکار به وجود آورند.
۳. در طراحی برنامه‌های درسی به محیط کار در سازمان‌ها و مهارت‌هایی که نیاز دارند توجه شود. و بیشتر در قالب دروس کارورزی این کمبود را رفع کنند.

منابع:

انتظاریان، ناهید و طهماسبی، طاهره (۱۳۹۰)، بررسی میزان هماهنگی و انطباق نظام آموزش عالی و آموزش های فنی و حرفه ای با نیازهای بازار کار، *نشریه کار و جامعه*، ۱۴۰، ۷۰-۵۹.

ایزدی، صمد؛ صالحی عمران، ابراهیم و منصوری بککی، سیروس. (۱۳۹۱). بررسی صلاحیت های حرفه ای معلمان مرد دوره متوسطه شاخه علوم انسانی بر مبنای رویکرد سازنده گرایی (مورد مطالعه: استان مازندران). *مجله مطالعات آموزش و یادگیری*، ۴(۱)، ۱-۲۷.

خواجه شکوهی، علیرضا؛ عباسی، مصیب؛ و خوش فر، غلامرضا (۱۳۹۱). بررسی میزان اثربخشی آموزش های فنی و حرفه ای در اشتغال نیروهای آموزش دیده استان گلستان، *مهارت آموزی*، ۱ (۱)، ۱۰۳ - ۱۱۶.

رازقندی، ناهید، درانی، کمال (۱۳۸۸). شناسایی عوامل فردی و محیطی موثر بر موفقیت کارآفرینان برتر استان تهران جهت ارایه الگوی آموزشی. *فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی*، ۲(۴)، ۳۹-۵۵.

سلیمی، جمال. (۱۳۹۳). آموزش های فنی و حرفه ای، نیروی انسانی و کارآفرینی (مطالعه موردی آموزش های فنی و حرفه ای استان کردستان). *مهارت آموزی*، ۸، ۷-۲۴.

شاکری، محسن؛ برزگر بفرویی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸). ارائه الگوی تناسب آموزش های فنی و حرفه ای با نیازهای بازار کار از دیدگاه صاحبان صنایع شهر یزد بر اساس نظریه داده بنیاد. *نوآوری های آموزشی* ۱۸ (۳)، ۵۸-۳۹.

شریفی اسدی ملفه، فاطمه؛ خراسانی، اباصلت؛ فتحی واجارگاه کوروش و صالحی عمران، ابراهیم (۱۳۹۸) تعیین مولفه های اشتغال پذیری دانش آموزان دانشگاهی با رویکرد آمیخته اکتشافی. *دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی*؛ ۷ (۱۳): ۵۲-۲۹

صالحی عمران، ابراهیم و چهارباشلو، حسین (۱۳۹۲) بررسی میزان توجه به مهارت های عمومی اشتغال زا در محتوای کتب درسی دوره آموزش راهنمایی ایران، *مشاوره شغلی و سازمانی*، ۵ (۱۶)، ۶۷-۹۵.

صالحی عمران، ابراهیم و عین خواه، فرناز (۱۳۹۸) مهارت آموزی، توسعه سرمایه انسانی و اشتغال، *کنفرانس ملی توسعه سرمایه انسانی*، نقش فناوری های نوین در آموزش و یادگیری منابع انسانی، مرکز همایش های بین المللی ابوریحان.

صالحی عمران، ابراهیم (۱۳۸۶)، *جامعه، کار و مشاغل: مروری بر مهارت های اشتغالزا در بازار کار*، تهران، انتشارات سمت.

شناسایی مولفه های برنامه درسی مبتنی بر مهارت...

فراهانی، ابوالفضل، عجم، قاسم، عزیزیان کهن، نسرین، سراج، سارا (۱۳۹۰). رابطه بین عوامل روانشناختی توانمندسازی و کارآفرینی سازمانی کارکنان اداره کل تربیت بدنی استان خراسان رضوی، *نشریه مدیریت ورزشی*، ۳ (۸).

فولادگر، مینا (۱۳۹۰). موانع اشتغال و کارآفرینی دانش آموختگان بخش کشاورزی، *همایش ملی اشتغال دانش آموختگان بخش کشاورزی و منابع طبیعی*، تهران.

قنبری نژاد اسفغن سری، مجید، سجادی، سید مجتبی، بدیع زاده، علی (۱۳۹۵). بررسی عوامل روانشناختی موثر بر تمایل به کسب و کارهای کوچک و متوسط در بخش کشاورزی، *خط مشی گذاری عمومی در مدیریت* ۷ (ویژه نامه)، ۱-۱۱.

لطفی جلال آبادی، مصطفی؛ فرهادی، علی؛ روایی، سلطنت و غلامی، محمود (۱۳۹۸). *طراحی الگوی مهارت محوری برای دانشجویان فنی و حرفه ای با استفاده از نظریه داده بنیاد*، نشریه کارافن، ۱۶ (۴۶) ۱۰۰-۷۱.

هوایی، فرشته؛ رستمی، سارا؛ چراغی، سیمین و جابری، شیما، (۱۳۹۶). نقش دانشگاهها و مراکز آموزشی در تربیت نیروی انسانی، *دومین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش*، محمودآباد

Aldridge, T. T., & Audretsch, D. B. (2011). The Bayh-Dole act and scientist entrepreneurship. *Research Policy*, 40(8), 1058-1067.

Audretsch, D. B. (2014). From the entrepreneurial university to the university for the entrepreneurial society. *The Journal of Technology Transfer*, 39(3), 313-321.

Brackett, M. A., & Katulak, N. A. (2006). Emotional intelligence in the classroom: Skill-based training for teachers and students. Applying emotional intelligence: *A practitioner's guide*, 1-27.

Deutscher, V. & Winther, E (2018). Instructional sensitivity in vocational education. *Learning and Instruction*, 53, 21-33.

Dincer, A., & Yesilyurt, S. (2013). Pre-Service English Teachers' Beliefs on Speaking Skill Based on Motivational Orientations. *English Language Teaching*, 6(7), 88-95.

Faigenbaum, A. D., Bush, J. A., McLoone, R. P., Kreckel, M. C., Farrell, A., Ratamess, N. A., & Kang, J. (2015). Benefits of strength and skill-based training during primary school physical education. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 29(5), 1255-1262.

Forster, A. G., Bol, T. (2018). Vocational education and employment over the life course using a new measure of occupational specificity. *Social Science Research*, 70, 176-197.

Kirby, D. A. (2004). Entrepreneurship education: can business schools meet the challenge? *Education and Training*, 46, 8 - 9.

Kirby, D. A. (2006). Creating entrepreneurial universities in the UK: Applying entrepreneurship theory to practice. *Journal of Technology Transfer*, 31(5), 599-603.

Kitto, K., Sarathy, N., Gromov, A., Liu, M., Musial, K., & Shum, S. B. (2020, March). *Towards skills-based curriculum analytics: can we automate the recognition of prior learning?*. In Proceedings of the Tenth International Conference on Learning Analytics & Knowledge (pp. 171-180).

Lee, J., Zhang, T., Chu, T. L. A., Gu, X., & Zhu, P. (2020). Effects of a fundamental motor skill-based afterschool program on children's physical and cognitive health outcomes. *International journal of environmental research and public health*, 17(3), 733.

Mohrman Jr, A. M., Mohrman, S. A., & Odden, A. R. (1996). Aligning teacher compensation with systemic school reform: Skill-based pay and group-based performance rewards. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 18(1), 51-71.

Ofoha, D. (2011). Assessment of the implementation of the secondary school skill-based curriculum to youth empowerment in Nigeria. *Edo Journal of Counselling*, 4(1-2), 75-91.

Ottenbacher, K. J. (1990). Occupational therapy curricula and practice: Skill based or knowledge based.

Piperopoulos, P., & Dimov, D. (2015). Burst bubbles or build steam? Entrepreneurship education, entrepreneurial self-efficacy, and entrepreneurial intentions. *Journal of Small Business Management*, 53(4), 970-985.

Post, R. E., Quattlebaum, R. G., & Benich III, J. J. (2009). Residents-as-teachers curricula: a critical review. *Academic Medicine*, 84(3), 374-380.

Rothaermel, F. T.; Agung, S. D. and Jiang, L. (2007). University entrepreneurship: A taxonomy of the literature. *Industrial and Corporate Change*, 16(4), 691-791.

Rowat, J., Johnson, K., Antes, L., White, K., Rosenbaum, M., & Suneja, M. (2020). Three-year Longitudinal Skill-based Teaching Curriculum for All Residents, *research square*. 14-28.

شناسایی مولفه های برنامه درسی مبتنی بر مهارت...

Sandelowski, M., & Barroso, J. (2007). *Handbook for synthesizing qualitative research Springer Publishing Company*. New York.

Singh, G. K. G., & Singh, S. K. G. (2008). Malaysian graduates' employability skills. *UNITAR e-Journal*, 4(1), 15-45.

Smee, S. (2003). Skill based assessment. (ABC of learning and teaching in medicine). *British Medical Journal*, 326(7391), 703-707.

Smee, S. (2003). Skill based assessment. (ABC of learning and teaching in medicine). *British Medical Journal*, 326(7391), 703-707.

Smee, S. (2003). Skill based assessment. *Bmj*, 326(7391), 703-706.

Spickard, A., Corbett, E. C., & Schorling, J. B. (1996). Improving residents' teaching skills and attitudes toward teaching. *Journal of general internal medicine*, 11(8), 475.

Toth, P. L., & Erwin, W. J. (1998). Applying skill-based curriculum to teach feedback in groups: An evaluation study. *Journal of Counseling & Development*, 76(3), 294-301.

Toth, P. L., & Stockton, R. (1996). A skill-based approach to teaching group counseling interventions. *Journal for Specialists in Group Work*, 21(2), 101-109.

Zimmer, L. (2006). Qualitative meta-synthesis: a question of dialoguing with texts. *Journal of advanced nursing*, 53(3), 311-318.

پیوست

۲۲منبعی که مورد تحلیل قرار گرفتند.

خواجه شکوهی، علیرضا؛ عباسی، مصیب؛ و خوش فر، غلامرضا (۱۳۹۱). بررسی میزان اثربخشی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در اشتغال نیروهای آموزش دیده استان گلستان، مهارت آموزی، ۱ (۱)، ۱۰۳ - ۱۱۶.

انتظاریان، ناهید و طهماسبی، طاهره (۱۳۹۰)، بررسی میزان هماهنگی و انطباق نظام آموزش عالی و آموزش های فنی و حرفه‌ای با نیازهای بازار کار، نشریه کار و جامعه، ۱۴۰، ۷۰-۵۹.

رازقندی، ناهید، درانی، کمال. (۱۳۸۸). شناسایی عوامل فردی و محیطی موثر بر موفقیت کارآفرینان برتر استان تهران جهت ارایه الگوی آموزشی. فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی، ۲(۴)، ۳۹-۵۵.

زین آبادی، حسن رضا و پرند، کورش (۱۳۹۳)، آموزش فنی و اشتغال (جلد ۱، ۲ و ۳). تهران: انتشارات سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور.

کامران مالکپور لپری، طیبه منتظری، دکتر معصومه مسلمی مهنی

سلیمی، جمال. (۱۳۹۳). آموزش های فنی و حرفه‌ای، نیروی انسانی و کارآفرینی (مطالعه موردی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای استان کردستان). مهارت آموزی، ۸، ۷-۲۴.

شریفی اسدی ملفه، فاطمه؛ خراسانی، اباصلت؛ فتحی واجارگاه کوروش و صالحی عمران، ابراهیم (۱۳۹۸) تعیین مولفه های اشتغال پذیری دانش آموختگان دانشگاهی با رویکرد آمیخته اکتشافی. دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی؛ ۷ (۱۳): ۲۹-۵۲

شاکری، محسن؛ برزگر بفروئی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸). ارائه الگوی تناسب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای بازار کار از دیدگاه صاحبان صنایع شهر یزد بر اساس نظریه داده بنیاد. نوآوری های آموزشی ۱۸ (۳)، ۵۸-۳۹.

صالحی عمران، ابراهیم و عین خواه، فرناز (۱۳۹۸) مهارت آموزی، توسعه سرمایه انسانی و اشتغال، کنفرانس ملی توسعه سرمایه انسانی، نقش فناوری های نوین در آموزش و یادگیری منابع انسانی، مرکز همایش های بین المللی ابوریحان.

صالحی عمران، ابراهیم (۱۳۸۶)، جامعه، کار و مشاغل: مروری بر مهارت های اشتغالزا در بازار کار، تهران، انتشارات سمت.

فراهانی، ابوالفضل، عجم، قاسم، عزیزیان کهن، نسرين، سراج، سارا. (۱۳۹۰). رابطه بین عوامل روانشناختی توانمندسازی و کارآفرینی سازمانی کارکنان اداره کل تربیت بدنی استان خراسان رضوی. نشریه مدیریت ورزشی، ۳ (۸).

شاکری، محسن؛ برزگر بفروئی، کاظم، و جمشیدی، محمدعلی. (۱۳۹۸). ارائه الگوی تناسب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای بازار کار از دیدگاه صاحبان صنایع شهر یزد بر اساس نظریه داده بنیاد. نوآوری های آموزشی ۱۸ (۳)، ۵۸-۳۹.

قنبری نژاد اسفخن سری، مجید، سجادی، سید مجتبی، بدیع زاده، علی. (۱۳۹۵). بررسی عوامل روانشناختی موثر بر تمایل به کسب و کارهای کوچک و متوسط در بخش کشاورزی. خنمشی گذاری عمومی در مدیریت ۷ (ویژه نامه ۱۳۹۵)، ۱-۱۱.

Aldridge, T. T., & Audretsch, D. B. (2011). The Bayh-Dole act and scientist entrepreneurship. *Research Policy*, 40(8), 1058-1067.

Audretsch, D. B. (2014). From the entrepreneurial university to the university for the entrepreneurial society. *The Journal of Technology Transfer*, 39(3), 313-321.

Brackett, M. A., & Katulak, N. A. (2006). Emotional intelligence in the classroom: Skill-based training for teachers and students. Applying emotional intelligence: *A practitioner's guide*, 1-27.

Deutscher, V. & Winther, E (2018). Instructional sensitivity in vocational education. *Learning and Instruction*, 53, 21-33.

Forster, A. G., Bol, T. (2018). Vocational education and employment over the life course using a new measure of occupational specificity. *Social Science Research*, 70, 176-197.

Kitto, K., Sarathy, N., Gromov, A., Liu, M., Musial, K., & Shum, S. B. (2020, March). *Towards skills-based curriculum analytics: can we automate the recognition of prior learning?*. In Proceedings of the Tenth International Conference on Learning Analytics & Knowledge (pp. 171-180).

Lee, J., Zhang, T., Chu, T. L. A., Gu, X., & Zhu, P. (2020). Effects of a fundamental motor skill-based afterschool program on children's physical and cognitive health outcomes. *International journal of environmental research and public health*, 17(3), 733.

McCarthy, T. (2010). Integrating project-based learning into a traditional skills-based curriculum to foster learner autonomy: *An action research*, 221-244.

Singh, G. K. G., & Singh, S. K. G. (2008). Malaysian graduates' employability skills. *UNITAR e-Journal*, 4(1), 15-45.

Smee, S. (2003). Skill based assessment. (ABC of learning and teaching in medicine). *British Medical Journal*, 326(7391), 703-707.